

Znikający kraj. Mołdawia wobec katastrofy demograficznej

Kamil Całus

Mołdawia to jedno z najszybciej wyludniających się państw na świecie. Od uzyskania niepodległości w 1991 r. populacja jej prawobrzeżnej części (terytorium kontrolowane przez Kiszyniów, bez separatystycznego Naddniestrza) skurczyła się o ok. 35%. Przyczynia się do tego głównie wynikająca z sytuacji gospodarczej masowa migracja zarobkowa, która stała się udziałem ponad miliona obywateli tego liczącego obecnie 2,4 mln mieszkańców kraju. Inne główne czynniki malejącej populacji Mołdawii to radykalny spadek dzietności i wysoka śmiertelność powiązana z niską przewidywaną długością życia (o 10 lat niższą niż średnia w UE). W efekcie społeczeństwo mołdawskie błyskawicznie się starzeje – w 1991 r. statystyczny mieszkaniec miał 29 lat, a dziś ma o dziewięć lat więcej.

Katastroficzny spadek liczby ludności oraz rosnące z tego powodu trudności w znalezieniu pracowników stanowią poważny problem dla państwa i jego gospodarki. Starzejące się społeczeństwo generuje bowiem coraz większe obciążenie dla budżetu. W ciągu najbliższych lat liczba emerytów prawdopodobnie zrówna się z liczbą zatrudnionych, co może doprowadzić do załamania się i tak już niewydolnego systemu emerytalnego. Nic nie wskazuje przy tym na to, aby w dającej się przewidzieć perspektywie sytuacja demograficzna Mołdawii mogła ulec poprawie.

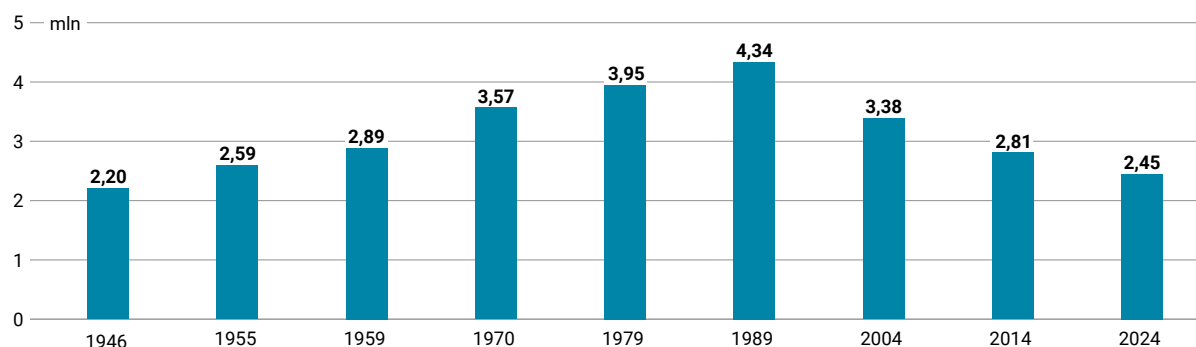
Ewolucja sytuacji demograficznej

Populacja Mołdawskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej (MSRR) rosła stabilnie od końca lat 40. XX wieku, co wiązało się z wyżym demograficznym po II wojnie światowej. O ile w 1959 r. zamieszkiwało ją 2,86 mln mieszkańców, o tyle wedle spisu powszechnego z 1970 r. było ich już 3,57 mln (tj. o 25% więcej), a w 1979 r. – aż 3,95 mln. Natomiast 10 lat później, tuż przed upadkiem ZSRR, liczba ta wynosiła 4,34 mln.

Dynamiczny wzrost populacji MSRR wynikał zarówno z wysokiego przyrostu naturalnego (w 1960 r. na jedną kobietę przypadało 3,3 dziecka, a w latach 70. – średnio 2,5), jak i ze znacznego napływu obywateli z innych regionów Związku Radzieckiego (przede wszystkim z rosyjskiej, ukraińskiej i białoruskiej SRR), czego przyczyn można upatrywać w procesie intensywnej industrializacji republiki.

Wykres 1. Populacja Mołdawii w latach 1946–2024

Źródło: szacunki, dane rosyjskiej Wyższej Szkoły Ekonomii oraz spisy powszechne prowadzone w ZSRR i niepodległej Republice Mołdawii.

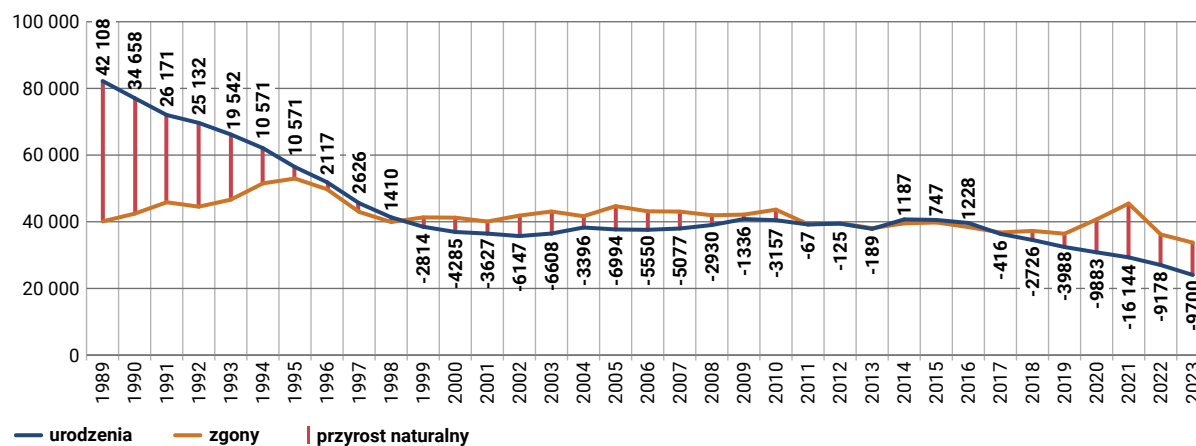
Do załamania tendencji wzrostowej doszło wraz z rozpadem ZSRR. W 1992 r., po zakończeniu tzw. wojny naddniestrzańskiej i faktycznym oddzieleniu się tego zamieszkanego przez ok. 700 tys. ludzi separatystycznego regionu, nowo powstałe państwo mołdawskie liczyło ok. 3,7 mln mieszkańców. W 2004 r. liczba ta spadła do 3,38 mln, 10 lat później wynosiła zaledwie 2,8 mln, a w roku 2024 r. – ok. 2,4 mln. Proces gwałtownej depopulacji dotyczył właściwie całego kraju z wyjątkiem regionu municypalnego stołecznego Kiszyniowa (de facto aglomeracja stolicy), który – wedle dostępnych danych – utrzymuje podobną liczbę ludności co w 1989 r. (ok. 650–700 tys.) lub nawet nieco wyższą¹.

Przyczyny kryzysu demograficznego: niska dzietność...

Do radykalnego spadku liczby ludności przyczyniają się czynniki naturalne oraz determinowana przez sytuację ekonomiczną masowa migracja zarobkowa. Na przestrzeni ostatnich 30 lat radykalnie zmniejszyła się dzietność – jeszcze w 1989 r. jej wskaźnik wynosił 2,5, a w roku 2013 zaledwie 1,24. I choć w ciągu ostatnich lat nieznacznie on wzrósł – w 2023 r. osiągnął wartość ok. 1,6 (średnia dzietność w UE w 2022 r. to 1,46) – to i tak utrzymuje się wyraźnie poniżej poziomu zapewniającego zastępowalność pokoleń (2,1–2,2).

O ile jeszcze u zarania niepodległości Mołdawii liczba urodzeń niemal dwukrotnie przewyższała liczbę zgonów (72 tys. do 45 tys.), o tyle w kolejnych latach ten pierwszy wskaźnik zaczął błyskawicznie spadać. Od 1999 r. notowane zgony niemal każdego roku znacznie przewyższały urodzenia (zob. wykres 2), a w 2023 r. liczba nowo narodzonych dzieci była aż o 70% mniejsza niż ta w 1989 r.

Wykres 2. Liczba urodzeń i zgonów w latach 1989–2023

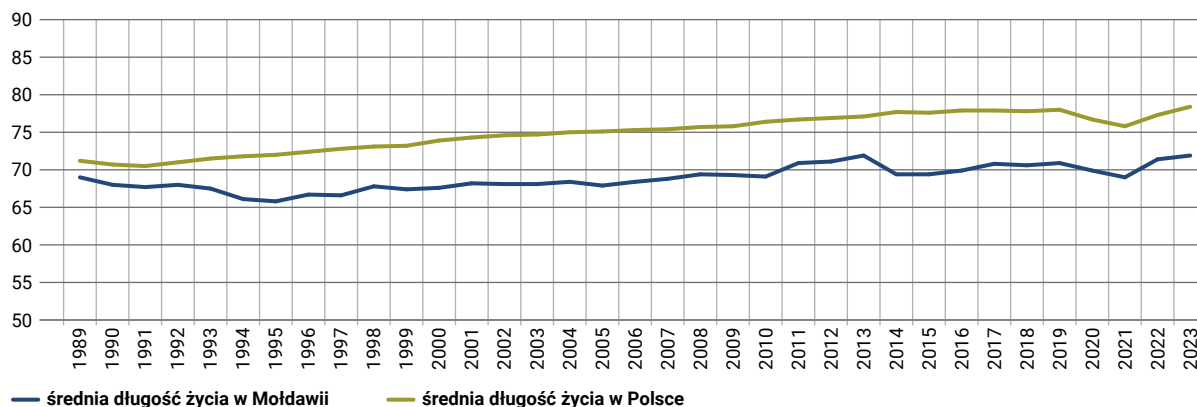

Źródło: Mołdawski Narodowy Instytut Statystyki.

¹ Mołdawski Narodowy Instytut Statystyki przedstawia różne dane dotyczące liczby ludności Kiszyniowa w zależności od przyjętej metodologii.

Średnia długość życia w Mołdawii pozostaje relatywnie niska. W 2023 r. wynosiła (dla obydwu płci) zaledwie 71,9 roku (średnia w UE to wówczas 81,5 roku, a w Polsce – 79,27 roku). Od 1989 r. – kiedy to wskaźnik ten sięgnął 69 lat – wzrosła ona zatem zaledwie o niecałe trzy lata (zob. wykres 3).

Wykres 3. Dynamika średniej długości życia w latach 1989–2023 w Mołdawii oraz w Polsce

Źródło: Mołdawski Narodowy Instytut Statystyki oraz Główny Urząd Statystyczny.

...i masowa migracja

Problemy demograficzne pogłębia masowa migracja zarobkowa. Zjawisko to zaczęło przybierać na sile w drugiej połowie lat 90. i stanowiło efekt gwałtownego pogorszenia się sytuacji gospodarczej. Rozpad ZSRR był ogromnym ciosem dla uzależnionej od wszechzwiązkowego rynku i niekonkurencyjnej poza nim gospodarki mołdawskiej. Istotne znaczenie miała też secesja wysoko uprzemysłowionego Naddniestrza (odpowiedzialnego za 40% PKB MSRR, 33% jej produkcji przemysłowej i aż 90% energetycznej). W rezultacie obydwu tych wydarzeń PKB nowo powstałego państwa zmalał między 1990 a 1992 r. o 35%. I choć w kolejnych latach sytuacja polityczna w kraju uległa stabilizacji (w 1994 r. Mołdawia przyjęła konstytucję, udało się również zażegnać problem separatyzmu gagauskiego²), to proces kurczenia się gospodarki postępował aż do początku lat dwutysięcznych. Dodatkowe kłopoty wynikały z rosyjskiego kryzysu finansowego, który w 1998 r. doprowadził do spadku PKB Mołdawii o 15%. W efekcie w 1999 r. wskaźnik ten osiągnął poziom równy zaledwie 33%, notowany dziewięć lat wcześniej.

Od początku XXI stulecia tamtejsza gospodarka – mimo że regularnie wstrząsają nią kryzysy, jak np. załamanie finansowe w 2008 r. lub kradzież przez skorumpowane elity polityczno-biznesowe ok. 1 mld dolarów z trzech mołdawskich banków w 2014 r.³ – wykazuje tendencję wzrostową. Mimo to Mołdawia nie zdołała do tej pory nadrobić strat z pierwszej dekady niepodległości i do dziś pozostaje najbiedniejszym (obok Kosowa i ogarniętej wojną Ukrainy) państwem na kontynencie europejskim – jej PKB *per capita* w 2023 r. wynosiło 6651 dolarów⁴.

Wyraźnie niższe – w porównaniu nie tylko z UE, lecz także z Rosją i Białorusią – wynagrodzenia zmusiły w ciągu ostatnich 30 lat 1–1,2 mln obywateli, czyli 40–50% populacji obecnie zamieszkującej Mołdawię,

² W 1990 r. niezależność od Mołdawii (w ramach ZSRR, jako republika radziecka) ogłosiła także Gagauzja – region leżący na południu kraju zamieszkały przez mniejszość gagauską. W 1994 r. jego samowładne władze porozumiały się jednak z Kiszyniowem i zgodziły się uznać jego zwierzchność w zamian za powołanie Autonomii Gagauskiej w ramach państwa mołdawskiego.

³ Więcej na temat ewolucji mołdawskiej gospodarki w pierwszych 25 latach niepodległości zob. K. Całus, *Państwo niedokończony. 25 lat mołdawskiej niepodległości*, OSW, Warszawa 2016, osw.waw.pl.

⁴ Dla porównania PKB *per capita* Albanii wynosiło w 2023 r. 8368 dolarów, Serbii – 11 361, a Polski – 22 113.

do opuszczenia kraju w celach zarobkowych⁵. Przeważająca część diaspory żyje dziś na terytorium Unii Europejskiej. Dokładne liczby trudno ustalić, ponieważ Kiszyniów nie prowadzi szczegółowych statystyk, a znaczny odsetek Mołdawian mieszkających w UE posługuje się na jej terenie paszportami rumuńskimi (o czym szerzej poniżej). Szacuje się jednak, że największe ich skupiska występują we Włoszech (ok. 300 tys.), Francji (ok. 100–160 tys.) i w Niemczech (ok. 100 tys.). W Wielkiej Brytanii żyje ok. 50 tys. obywateli Mołdawii. Duża ich grupa wyemigrowała też do Izraela (jest to głównie migracja krótkoterminowa; dotyczy opiekunek i pracowników budowlanych), USA, Turcji (wyjeżdżają tam przede wszystkim mieszkańcy położonej na południu kraju Gagauzji) oraz Zjednoczonych Emiratów Arabskich. Do 2014 r. krajem, do którego najczęściej udawali się poszukujący zatrudnienia Mołdawianie, była Rosja. Wówczas żyło ich tam nawet ok. 600 tys. Od 10 lat kierunek ten wybierany jest rzadko, a grupa ta błyskawicznie topnieje – aktualnie liczy poniżej 80 tys. osób⁶. Zmniejszenie zainteresowania mołdawskich migrantów tamtejszym rynkiem pracy wynika z wielu czynników, w tym zwłaszcza z notowanego od 2014 r. spadku wartości rubla, z zaostrzenia przez Moskwę przepisów migracyjnych⁷, wreszcie – z wybuchu pełnoskalowego konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, który utrudnia podróżowanie między Mołdawią a Rosją (brak możliwości przejazdu przez Ukrainę i bezpośrednich połączeń lotniczych). Znaczna część ludzi wcześniej pracujących w Rosji decyduje się na krótkoterminową emigrację m.in. do Izraela, Turcji czy krajów Europy Środkowej (w tym do Polski).

Zjawisku migracji zarobkowej z Mołdawii od lat sprzyja także prowadzona przez sąsiednią Ru-

» Przeważająca część diaspory żyje dziś na terytorium Unii Europejskiej.

munię polityka nadawania (bądź też – zgodnie z terminologią rumuńską – przywracania) paszportów byłym obywatelom rumuńskim i ich potomkom, którzy utracili je wbrew swojej woli. Adresowana jest ona do mieszkańców terytoriów należących przed 1940 r. do Rumunii, a więc Mołdawii (bez Naddniestrza) oraz północnej Bukowiny i Budziaku (leżących obecnie w granicach Ukrainy). Z perspektywy Bukaresztu działania te miały naprawić „historyczną niesprawiedliwość”, jaką było przymusowe pozbawienie obywatelstwa rumuńskiego mieszkańców anektowanej przez ZSRR Besarabii. W rezultacie tej prowadzonej od początku lat 90. polityki w 2024 r. liczba Mołdawian posiadających paszporty rumuńskie wynosiła ponad milion⁸. Ci, którzy je otrzymali, nie emigrują co do zasady do Rumunii (zgodnie z danymi mołdawskiego MSZ na stałe przebywa tam ok. 20 tys. Mołdawian), ale wykorzystują nabyte w ten sposób obywatelstwo unijne do podejmowania pracy lub nauki na obszarze całej wspólnoty.

Společne i gospodarcze konsekwencje migracji

Masowa migracja doraźnie wpływa korzystnie na poziom życia mieszkańców. W 2023 r. przekazy walutowe od emigrantów zarobkowych sięgnęły 2 mld dolarów (ok. 12% PKB). W długoterminowej perspektywie niesie jednak za sobą bardzo negatywne konsekwencje dla społeczeństwa, struktur administracji państwowej oraz gospodarki. Zjawisko to przyczynia się do wzrostu liczby tzw. sierot emigracyjnych (dzieci pozostawione w kraju pod opieką dalszej rodziny, których rodzice zostali zmuszeni do podjęcia pracy za granicą), sprzyja osłabieniu więzów rodzinnych, a wręcz rozpadowi rodzin.

⁵ N. Paholinițchii, *Câți cetățeni ai Moldovei sunt în străinătate? Diaspora moldovenească în UE, Rusia și în lumea întreagă*, NewsMaker, 7.07.2021, newsmaker.md.

⁶ *Moldovenii au părăsit în masă Federația Rusă. În ultimii doi ani numărul lor a scăzut de 3,5 ori*, Moldstreet, 15.08.2022, mold-street.com.

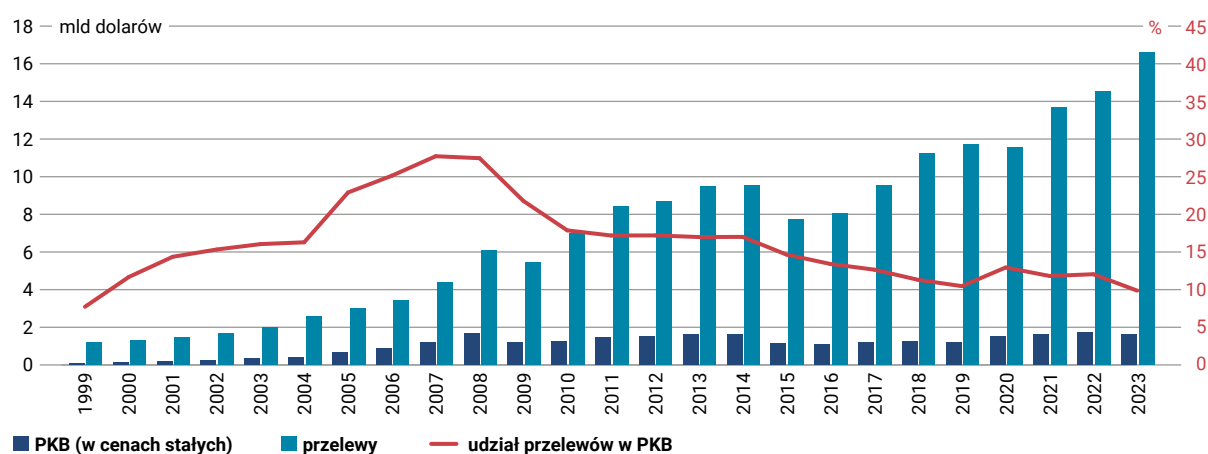
⁷ K. Chawryło, *Rosja zaostrza zasady pobytu obywateli WNP*, OSW, 15.01.2014, osw.waw.pl.

⁸ *Maia Sandu: Un milion de cetățeni din R. Moldova au pașaport românesc. Acest lucru trebuie să scurteze calea noastră spre UE*, Digi24.ro, 7.05.2024.

Według oficjalnych danych przez wyjazd rodziców z kraju w celach zarobkowych ok. 6% wszystkich dzieci (w wieku do 17 lat) wychowują dalsi krewni lub opiekunowie prawni.

W rzeczywistości odsetek ten jest prawdopodobnie dużo wyższy i wynosi nawet 10%⁹. Szacuje się, że co piąte dziecko w Mołdawii wychowuje się bez rodziców lub pod opieką tylko jednego z nich. Choć zgodnie z badaniami prowadzonymi przez UNICEF tacy małeletni mają znacznie łatwiejszy dostęp do dobrej opieki medycznej i edukacji, to jednocześnie ze względu na brak wystarczającej uwagi ze strony opiekunów narażeni są na problemy wychowawcze i mogą mieć trudności z integracją społeczną lub przyjęciem obowiązujących norm. Migracja zarobkowa często staje się także przyczyną rozwodów, które dodatkowo negatywnie wpływają na sytuację dzieci. Z danych Mołdawskiego Narodowego Instytutu Statystyki wynika, że od początku lat dwutysięcznych w kraju rozpadło się co drugie małżeństwo (w 2022 r. odnotowano 18,2 tys. zawartych związków i 9,6 tys. rozwodów)¹⁰.

Wykres 4. Dynamika przelewów walutowych od migrantów zarobkowych w latach 1999–2023 oraz udział tych środków w PKB

Źródło: Narodowy Bank Mołdawski i Międzynarodowy Fundusz Walutowy.

Masowa migracja w połączeniu z pogłębiającym się kryzysem demograficznym ma destrukcyjny wpływ na gospodarkę, gdyż pozbawia Mołdawię jednego z fundamentów rozwoju. Co gorsza, na wyjazd z kraju decydują się często osoby najlepiej wykształcone i mające duże doświadczenie zawodowe, co prowadzi do zjawiska drenażu mózgow. Zasoby ludzkie dostępne na rynku pracy ulegają systematycznemu uszczuplaniu – w efekcie w 2023 r. aż 20% tamtejszych przedsiębiorców skarżyło się na niedobór siły roboczej¹¹. Również sektor publiczny i administracja państwowa narzekają na rosnący problem z rekrutacją młodych pracowników. To z kolei wpływa na efektywność aparatu państwowego oraz utrudnia wdrażanie niezbędnych reform, w tym wynikających z procesu akcesyjnego do UE. Prognozy wskazują, że sytuacja w najbliższych latach będzie się pogarszać, co negatywnie odbije się na wskaźnikach rozwoju gospodarczego Mołdawii, dotkliwie ograniczy inwestycje zagraniczne (bazujące w dużej mierze na taniej i wykwalifikowanej sile roboczej) oraz może doprowadzić do paraliżu aparatu państwowego, który bez nowych kadr nie będzie w stanie prawidłowo funkcjonować.

⁹ Wielu rodziców nie zgłasza faktu pozostawienia dziecka pod opieką rodziny lub znajomych, co zaburza statystykę. Szerzej zob. E. Apostu, *Zeci de mii de copii din R. Moldova au părinții plecați în străinătate*, Europa Liberă, 27.07.2024, moldova.europalibera.org.

¹⁰ M.E. Hîncu, *Numărul căsătoriilor și al divorțurilor, în scădere în Republica Moldova: Câte persoane și-au oficializat relația în 2022*, TV8.md, 4.07.2023.

¹¹ *Prognoza Pieței Muncii Pentru Anul 2023 din Perspectiva Angajatorilor*, Narodowa Agencja ds. Zatrudnienia Siły Roboczej Republiki Mołdawii, anofm.md.

Dodatkowym problemem staje się także rosnące obciążenie systemu emerytalnego. Społeczeństwo mołdawskie błyskawicznie się starzeje. W ciągu ostatnich 10 lat liczba osób w wieku od 15 do 34 lat zmniejszyła się o 40%. Zarazem rośnie odsetek ludzi mających więcej niż 60 lat: w 1991 r. było ich 9%, w 2019 r. – 18%, a w roku 2024–25%. O ile jeszcze w 2015 r. na jednego mołdawskiego emeryta przypadało 1,8 osoby pracującej, o tyle dziewięć lat później stosunek ten wynosił tylko 1,3. Nie ma wątpliwości, że proces starzenia się społeczeństwa będzie postępował, a tym samym będzie stanowił coraz poważniejsze wyzwanie dla budżetu państwa, który już obecnie nie jest w stanie zagwarantować emerytom wystarczających świadczeń. W 2024 r., po wprowadzeniu przez rząd dużych podwyżek (niekiedy nawet o 100%), średnia emerytura wzrosła do ok. 200 dolarów, niemniej kwota ta nadal pozostaje bardzo niska (minimum egzystencjalne w 2023 r. wynosiło ok. 160 dolarów)¹².

Emigracji zarobkowej towarzyszy niebezpieczne zarówno dla gospodarki, jak i aparatu państwowego zjawisko drenażu mózgów. Masowe wyjazdy kadry specjalistycznej ograniczyły możliwości rozwoju technologicznych gałęzi gospodarki i – co gorsza – negatywnie wpłynęły na działanie niektórych sektorów publicznych, szczególnie służby zdrowia. W ciągu ostatnich 25 lat liczba lekarzy zatrudnionych w systemie ochrony zdrowia zmniejszyła się o 20% i to pomimo gwałtownego wzrostu zapotrzebowania na ich usługi (w związku m.in. ze starzeniem się społeczeństwa)¹³. Odpływ specjalistów wraz z utrzymującym się niedofinansowaniem służby zdrowia oraz wynikającymi z tego trudnościami z zaopatrzeniem w nowoczesny sprzęt i leki doprowadziły do tego, że Mołdawia mierzy się aktualnie z takimi problemami jak niska przewidywalna długość życia oraz rozprzestrzenianie się różnych chorób zakaźnych, np. gruźlicy. W 2022 r. kraj ten odnotował 80 jej przypadków (na 100 tys. mieszkańców), a więc znacznie więcej niż inne państwa regionu (poza Ukrainą). Dla porównania w Rumunii zarejestrowano w tym samym okresie 52 przypadki, w Polsce – 12, a w Rosji – 39¹⁴.

” Społeczeństwo mołdawskie błyskawicznie się starzeje. W ciągu ostatnich 10 lat liczba osób w wieku od 15 do 34 lat zmniejszyła się o 40%.

Sytuacja demograficzna w Naddniestrzu

Leżące na lewym brzegu Dniestru, niepodlegające de facto jurysdykcji władz w Kiszyniowie separatystyczne Naddniestrze zmagają się z bardzo podobnymi zjawiskami i problemami demograficznymi co pozostała część kraju. Według tamtejszych „oficjalnych” danych populacja tego regionu skurczyła się z 740 tys. w 1990 r. (tj. od chwili, gdy ogłosił on „niepodległość” od Mołdawskiej SRR) do ok. 455 tys. na początku 2024 r., czyli o 38,5%¹⁵. W praktyce wartości te należy jednak uznać za zawyżone – liczba jego mieszkańców nie przekracza bowiem 300 tys., co oznacza, że od 1990 r. jest ich o niemal 60% mniej¹⁶. Podobnie jak w przypadku Mołdawii także średnia wieku ludności Naddniestrza jest wysoka – i choć nie sposób jej dokładnie określić, to wiadomo, że odsetek emerytów sięga tam ponad 30% (95,5 tys. w 2023 r.)¹⁷.

Spadek liczebności populacji w regionie wiąże się przede wszystkim z jego trudną sytuacją polityczno-gospodarczą, która zachęca mieszkańców do czasowej lub stałej emigracji (głównie do Rosji). Według cząstkowych danych Tyraspola średnia pensja brutto w Naddniestrzu w pierwszym

¹² Dane za Mołdawskim Narodowym Instytutem Statystyki.

¹³ I. Papuc, *Republica Moldova riscă să ajungă un deșert medical*, Veridica, 5.09.2024, veridica.md.

¹⁴ *Incidence of tuberculosis (per 100,000 people) – Moldova, World, Albania, Poland, Russian Federation, Ukraine, Serbia, Romania*, Bank Światowy, data.worldbank.org.

¹⁵ Dane za „Ministerstwem Zdrowia” Naddniestrza.

¹⁶ Zob. M. Necșuțu, *Războiul din Ucraina și Republica Moldova: cu ochii pe Transnistria*, Veridica, 28.02.2022, veridica.ro.

¹⁷ В Приднестровье пенсии получают почти 95,5 тысяч человек, *Новости Приднестровья*, 31.03.2024, novostipmr.com.

kwartale 2023 r. wyniosła ok. 360 dolarów¹⁸ i była o ok. 50% niższa niż w prawobrzeżnej Mołdawii. Na masowe wyjazdy nakładają się również wysoka śmiertelność oraz niewielki wskaźnik dzietności: w 2020 i 2021 r. liczba zgonów odpowiednio dwu- i trzykrotnie przewyższała liczbę urodzeń. Nic nie wskazuje przy tym na to, by sytuacja w Naddniestrzu miała w najbliższym czasie ulec poprawie. Bez ustabilizowania jego sytuacji politycznej (tj. reintegracji z Mołdawią) powstrzymanie negatywnych trendów demograficznych nie wydaje się bowiem możliwe.

Władze wobec wyzwań demograficznych

Kolejne rządy w Mołdawii na przestrzeni trzech dekad nie potrafiły sobie poradzić z postępującą katastrofą demograficzną. Choć w ostatnich latach podejmowano różne działania mające na celu zwiększenie dzietności – rodzicom (bez względu na status materialny) przysługuje np. jednorazowe wsparcie finansowe w wysokości ok. 1115 dolarów po urodzeniu dziecka oraz ok. 55 dolarów miesięcznie na każde dziecko do ukończenia przez nie drugiego roku życia¹⁹ – to w praktyce nie dają one efektu.

Nie udaje się także spowolnić migracji zarobkowej. Tylko w ciągu ostatnich czterech lat kraj opuściło 184 tys. osób, przy czym aż 75% z nich stanowili ludzie mający od 18 do 29 lat²⁰. Co więcej, zgodnie z badaniem z 2024 r. zamiar wyjazdu z państwa deklaruje niemal 25% mieszkających w nim respondentów w wieku od 15 do 34 lat²¹. Władze dążą do ściągnięcia emigrantów z powrotem lub choćby skłonienia ich do utrzymania więzi z ojczyzną (od 2017 r. działa powołane do tego celu rządowe Biuro ds. Relacji z Diasporą), ale czynione przez nie kroki nie przynoszą rezultatu. W 2022 r. rząd wprowadził m.in. ulgi podatkowe (m.in. zwolnienie z opłat celnych za wwóz samochodu, sprzętu domowego czy mebli) dla obywateli decydujących się na przeprowadzenie do Mołdawii na stałe, lecz też bez efektu. Emigranci podkreślają, że przebywają poza granicami kraju z powodu niskich wynagrodzeń oferowanych przez mołdawskich pracodawców oraz słabej jakości usług publicznych, a nie przez koszty potencjalnej przeprowadzki²².

Również ze względu na bardzo niskie – w porównaniu z innymi państwami regionu – wynagrodzenia Mołdawia nie jest atrakcyjnym krajem docelowym dla migrantów zarobkowych z innych części świata oraz nie może z ich pomocą nadrabiać niedoborów wynikających z emigracji i ujemnego przyrostu naturalnego. W 2021 r. w państwie tym żyło w sumie ok. 22 tys. obcokrajowców, przy czym zdecydowaną większość z nich (ponad 53%) stanowili nie imigranci zarobkowi, lecz – najczęściej mający związki rodzinne z Mołdawią – obywatele Ukrainy i Rosji²³.

” Nic nie wskazuje na to, aby w kolejnych latach negatywny trend demograficzny w Mołdawii miał ulec istotnemu wyhamowaniu.

W zachęcaniu emigrantów do powrotu nie pomagają też słabo rozwinięta tożsamość narodowa oraz brak przywiązania społeczeństwa do państwa mołdawskiego. Wprawdzie tamtejszych obywateli łączą więzy wspólnotowe z miejscem pochodzenia (rozumianym jako „mała ojczyzna”), kulturą i tradycją, lecz większość z nich nie czuje się zobowiązana do poświęceń na rzecz rozwoju kraju. Za dużo ważniejszą

¹⁸ И. Шлаева, *Средние зарплаты в Приднестровье в первом квартале 2023 года*, LikTV – Рыбницкое интернет-телевидение, 24.06.2023, liktv.org.

¹⁹ *Ce reprezintă programul „Familia”?*, Ministerstwo Pracy i Ochrony Socjalnej Republiki Mołdawii, styczeń 2024, social.gov.md.

²⁰ *Tot mai mulți tineri pleacă din Republica Moldova*, TVR, 14.08.2024, tvr.ro.

²¹ A. Popescu, *Republica Moldova rămâne fără tineri: Unul din patru și-a anunțat intenția de emigra*, Stiripesurse, 17.09.2024, stiripesurse.md.

²² *Scutiri de taxe pentru bunurile aduse de moldovenii din diaspora care revin definitiv acasă*, Europa Liberă, 19.07.2022, moldova.europalibera.org.

²³ *Profilul migrațional extins al Republicii Moldova 2017–2021*, Generalny Inspektorat ds. Migracji, igm.gov.md.

wartość postrzegają oni np. zapewnienie dobrobytu własnej rodzinie, co w praktyce oznacza często emigrację zarobkową lub wyprowadzkę z najbliższymi za granicę.

Chwiejna tożsamość narodowa ma podłoże historyczne. Dzisiejsza Mołdawia (bez Naddniestrza) przed II wojną światową stanowiła część Rumunii, a między XIV a XIX wiekiem wchodziła w skład Gospodarstwa Mołdawskiego – jednego z dwóch księstw, które w połowie XIX stulecia utworzyły współczesną Rumunię. Co więcej, Mołdawia w niepodległej formie jest jednym z najmłodszych państw w Europie – po raz pierwszy powstała w 1991 r. Wszystko to sprawia, że około połowy społeczeństwa nie uznaje państwowości mołdawskiej za kwestię oczywistą – aż 35–40% Mołdawian opowiada się obecnie za zjednoczeniem z Rumunią. Z kolei jeszcze w 2017 r. aż 33% z nich deklaroowało, że popiera wejście w skład Federacji Rosyjskiej²⁴.

Perspektywy

Nic nie wskazuje na to, aby w kolejnych latach negatywny trend demograficzny w Mołdawii miał ulec istotnemu wyhamowaniu. Szacunki Banku Światowego oparte na metodologii ONZ przewidują, że już w 2040 r. liczebność populacji tego kraju spadnie poniżej 2 mln, a do 2050 r. osiągnie poziom ok. 1,8 mln. Sytuacja może stać się jednak jeszcze gorsza – dotychczasowe prognozy często okazywały się bowiem zbyt optymistyczne, a tempo depopulacji wyższe, niż przewidywano. W 2012 r. zakładano między innymi, że liczba ludności Mołdawii spadnie do 2,5 mln dopiero w roku 2050, tymczasem stało się tak aż 30 lat wcześniej, bo około roku 2020²⁵. Z rzeczywistością minęły się także prognozy Centrum Badań Demograficznych Mołdawskiej Akademii Nauk z 2016 r. Zgodnie z ich scenariuszem negatywnym (tj. przy założeniu, że przyrost naturalny nie wzrośnie) obecną liczbę ludności (ok. 2,4 mln) Mołdawia miała osiągnąć ok. 2028 r., a nastąpiło to cztery lata wcześniej.

Sytuacja ekonomiczna nadal będzie napędzać migrację oraz zniechęcać obywateli do posiadania potomstwa. Choć gospodarka mołdawska rośnie, to wzrost ten postępuje wolniej niż w przypadku innych państw regionu (poza Ukrainą). Od 2000 do 2023 r. PKB *per capita* mierzony parytetem siły nabywczej podniósł się 15-krotnie, niemniej wskaźnik ten wciąż jest niemal trzy razy niższy niż w Rumunii i pięć razy niższy niż w Czechach. Wynagrodzenia też znacznie odstają od tych, na jakie można liczyć w należących do UE krajach regionu – średnia pensja brutto w drugim kwartale 2024 r. wynosiła w Mołdawii ok. 730 euro, podczas gdy w Rumunii była ponad dwa razy wyższa (1680 euro), a w Polsce – niemal trzykrotnie wyższa (ok. 2000 euro).

Nawet w skrajnie mało prawdopodobnym przypadku zatrzymania emigracji Mołdawia nadal będzie się wyludniała ze względu na niski wskaźnik zastępowalności pokoleń. Sama tylko różnica między liczbą urodzeń i zgonów uszczupla tamtejszą populację o 5–10 tys. osób rocznie. Zwiększenie tej pierwszej wydaje się właściwie niemożliwe, gdyż malejąca dzietność wynika z tego, że duża część młodych ludzi w wieku reprodukcyjnym opuściła kraj, oraz z czynników ekonomicznych. Te zaś dodatkowo wzmocnione są przez zachodzące w nowoczesnych społeczeństwach przemiany społeczne i kulturowe prowadzące m.in. do odwlekania macierzyństwa lub rezygnacji z posiadania potomstwa.

²⁴ *Majoritatea moldovenilor ar vota la un referendum pentru unirea țării cu România sau Federația Rusă*, Europa Liberă, 14.12.2017, moldova.europalibera.org.

²⁵ *Elderly persons will represent one third of Moldova's population towards 2050*, IPN Press Agency, 26.01.2012, ipn.md.